

Roussel og Peter Weiss? For slet ikke at tale om Georges Perec, der kun optræder sporadisk, men kunne have været en central figur i en revision af realismen.

For nu at få det hele med hævder Frits Andersen en »realismens pointe«, for hvilken der ikke kan argumenteres: »at tingene er digteriske uden for digtene kan kun hævdes ved eksempler« (s. 302). Eksemplet er bl.a. William Carlos Williams' røde trillebør, som man jo kan have megen sympati for. Men så må Rilke med hans mange digteriske objekter (særligt i *Neue Gedichte*) vel også være realist? Eller skulle det ligefrem være muligt at skelne mellem de objekter der fremstilles, mellem Williams' trillebør og Rilkes fontæner, sarkofager, kapitæler, etc.?

Alt dette angår kun nogle få centrale punkter, men det kan måske antyde, at denne realismeteori ikke er uden uafklarede punkter. Det foregiver Frits Andersen da heller ikke på nogen måde (bogen »foregiver på ingen måde at afslutte alle de eventyr, som påbegyndes« (s. 11)), men det er spørgsmålet om det er nok, når viljen til at være avanceret er så stærk. Bogen ligner med sine mange hastigt forbiflimrende teoretiske nedslag et veritabelt kompendium over den århusianske litteraturteoretiske *doxa*, baseret på den store familie af dekonstruktivismen, poststrukturalismen og postmodernismen af fransk-amerikansk herkomst. Man ser det også i den generelle modstand mod klassifikation, i sympatien for det marginale og i den halvt abstrakte, halvt konkrete brug af nøgleord som »arkivet« og »encyklopædien«, som man aldrig kan være helt sikker på hvad betyder. Eksempelvis er encyklopædien en model »ikke for klassifikation af kunstens eller teknologiens eller

naturvidenskabens objekter men for omgående og pågående omklassifikation« (s. 272). Det er svært for mig ikke at se en modstand mod den mest elementære form for systematisk tænkende videnskabelighed i den slags udsagn, men ud fra bogens egne præmisser kan Frits Andersen med en vis ret hævde, at jeg mislæser hans bog. I forhold til de gyldighedskriterier, bogen opstiller, er det uden tvivl en irrelevant indvending, at bogens realismeteori ikke tillader en skelnen mellem realisme og ikke-realisme (en klassifikation man *kunne* forvente af en bog om realisme). Når »omgående og pågående omklassifikation« i en kortvarig kontekst er målet for dens pragmatisk-realistiske kritik, ville en konsistent skelnen mellem realisme og ikke-realisme være mod selve projektets metode. Hvorfor der vel ikke er andet at sige, end at denne anmelder ikke kan gå ind for denne metode.

Lilian Munk Dahlgreen

Barndom for voksne

Niels D. Lund og Mette Winge (red.): *Litteraturens Børn. Barndomsskildringer i dansk litteratur*, Kbh. 1994 (Høst og Søn).

Lad det være sagt med det samme: jeg er en forudindtaget læser af *Litteraturens børn*. I januar 1994 påbegyndte jeg et ph.d.-projekt om litterære barndomsskildringer og blev nærmest chokeret over at opdage, hvor uudforsket dette område er – både i dansk og international sammenhæng. *Litteraturens børn*

falder derfor på et meget tørt sted, som har min store personlige bevågenhed.

Mette Winge og Niels D. Lund definerer i indledningen barndomsskildringen som en fiktion, der skildrer barndommen, men som er henvendt til voksne. De har valgt at lade genren opløje i antologiens og kronologiens form: elleve danske litteraturforskere (incl. Lund og Winge selv) har bidraget med artikler, som er ordnet efter de behandlede teksters kronologi, begyndende med Mette Winges artikel om 1700-tallets litterære børn og sluttende med Mads Bay Barlby om 1980'ernes. Med andre ord er der tale om en antologisk genrehistorie.

Antologiens form er efter min mening ganske velvalgt, når det handler om at åbne et nyt forskningsområde; den virker som en slags »brain-storm«, der udkaster en række mulige orienteringspunkter i et videre studie af barndomsskildringen. Det er ikke mindst interessant at iagttage, hvilke orienteringspunkter der viser sig at være fælles for en række af bidragyderne; her rager H.C. Andersen og Martin Andersen Nexø op som milepæle, men også Knuth Becker og Tove Ditlevsen er tilbagevendende referencer. Derved aftegner sig på tværs af de forskellige artikler et barndomsskildringens landskab, som altså allerede findes i den danske litteraturforskning, selv om det ikke før er blevet ekspliciteret som selvstændigt forskningsfelt. Som Søren Vinterberg siger, bærer vi alle rundt på et litterært persongalleri, som vi bruger til at orientere os historisk og psykologisk – og dette rummer også børn: Andersens Lille-Kai, Nexø's Pelle, Beckers Kai Gøtsche, Ditlevsens Ester/Tove. Andersen, Nexø og Ditlevsen får hver sin artikel i

antologien – og det er mig en gåde, at samme ære ikke overgår Knuth Becker, hvis *Daglige Brød* er et tidligt og uovertruffent eksempel på solidarisk indlevelse i en barnebevidsthed.

Som uddannet fra et komparativistisk fag (litteraturvidenskab) er det en lidt ny oplevelse for mig at læse et stykke litteraturvidenskabelig forskning, der indskrænker sig til at behandle danske forhold. På den ene side har jeg nydt at få aftegnet et dansk litteraturlandskab og lært en masse om min egen nationallitteratur, på den anden side synes jeg, synsfeltet har været for snævert. Sideblikkene til udlandet kan tælles på én hånd, og man får ind imellem en nærmest klaustrofobisk fornemmelse af, at dansk litteratur opstår inden for et lukket dansk rum. Det kan f.eks. undre, at Mogens Brøndsted indskrænker sig til at forklare 1870er-litteraturens modstilling af »en mødrene sværmerisk følsomhed« og »en fædrene prosaisk nøgternhed« med, at den var »nærliggende« i forhold til »brydningen mellem efterromantik og realisme« (s.50). Her ville det for mig at se være mindst lige så »nærliggende« at rette blikket nogle årtier tilbage og længere sydpå; i hvert fald står alle mine komparativistiske radarer her på Goethe, som har formuleret nøjagtig samme forhold mellem det faderlige og det moderlige i de berømte linier: »Vom Vater hab ich die Statur,/ des Lebens ernstes Führen,/ vom Mütterchen die Frohnatur/ und Lust zu fabulieren.« (*Zahme Xenien*, 1827). Et andet eksempel på manglende udsyn er Ivy York Möller-Christensens formulering af H.C. Andersens skisma som »en splittelse mellem en forankring i traditionen, i den romantiske harmoni- og helhedsforståelse, og meget moderne og

fremadrettede træk, der først for alvor slog igennem i litteraturen årtier efter hans død« (s.63). Möller-Christensen lader dette være optakten til en læsning af *Skyggen* (1847), og hvis hun havde interesseret sig for dennes tyske forlæg, *Peter Schlemihls wundersame Geschichte* af Adalbert von Chamisso (1814), ville hun have opdaget, at Andersens splittelse ikke bare foregreb noget moderne, men i høj grad findes foregrebet inden for romantikken selv, for så vidt denne ikke indskrænkes til en særlig dansk Biedermeier-variant.

En anden indskrænkning af perspektivet, som præger *Litteraturens børn*, og som jeg heller ikke er helt lun på, er tendensen til at reducere de litterære værker til social- og kulturhistoriske kilder. I indledningen fremhæver Lund og Winge, »at fiktionens beskrivelser blot er én af brikkerne i det større mønster, der drejer sig om børnenes placering i hele vores kultur« (s.15). Det kan de nok have ret i, men samtidig rummer denne holdning en fare for at gøre litteraturforskning til kulturforskning og socialvidenskab.

Det socialhistoriske så vel som det snævert danske perspektiv rendyrkes i Niels D. Lunds artikel om 40ernes og 50ernes drengeneration i litteraturen med den noget vage titel »Afstand og forbindelse«. Lund læser denne generations barndomsskildringer (skrevet af forfattere som Jørgen Chr. Hansen, Ulrik Gräs, Hans Jørgen Nielsen, Dan Turrell) rent sociologisk, som ligeværdige kilder til en familiehistorisk udvikling, og undlader ganske at vurdere dem kunstnerisk. Endvidere er hans sociologiske perspektiv meget snævert fokuseret på en enkelt generation af danskere og har tendens til at indskrænke fæno-

mener af mere almen art – eller i hvert fald af større historisk udstrækning – til noget generationsspecifikt. Det gælder f.eks., når Lund er tilbøjelig til at se det som et specifikt generationsfænomen, at bedsteforældrene i de behandlede værker skildres »med en integritet og stolthed (endog radikalitet), der er mere udalt end hos børnenes egne forældre« (s.151). Bedsteforældre med mere slag i og mere omsorg for deres børnebørn end forældrene kendes også fra andre tider (Beckers *Det daglige brød*) og andre lande (Nathalie Sarrautes *Enfance*, Gorkijs *Barndom*, for blot at nævne nogle få eksempler). Af og til gør Lund da også selv nogle indrømmelser over for sit snævre generationsperspektiv: da han hævder, at 50ernes børn »i skyggen af Ungarn og Korea« repræsenterede »et særligt potentiale«, indrømmer han selv, at det gør en opvoksende generation altid (s.145), og om »den selvstændige drengelægs frihedsfølelse og omnipotens« som et gennemgående motiv siger han ligeledes selv, at den muligvis er »mere almen end den er historisk specifik« (s.154). Man kunne tilføje, at det samme gælder for en række af hans andre iagttagelser – i hvert fald, hvis historien bliver så specifik, at dens målestok er én enkelt generation i ét lille land. Når Lund mener, at hovedparten af generationens barndomsskildringer undgår »uførløst nostalgi« ved »i en præcis realisme« at forene »en individuel genkaldelse med en fælles historie«, mærker man tydeligt, at han selv er bundet til 70ernes socialrealistiske æstetik: jo mere social virkelighed, jo bedre. Selv ville jeg ikke primært finde modgiften mod nostalgi i den fælles historie, men snarere i den enkeltes mod til en ærlig (og det

vil også sige smertefuld) tilegnelse af sin egen fortid.

Hangen til socialhistorie og kulturvidenskab har naturligvis en del at gøre med netop den generation, som Lund beskriver, og hvor han selv samt 7 øvrige af bogens 11 bidragsydere hører hjemme. Men den er ikke bare et generationsfænomen; jeg tror også, at et studie af barndomsskildringen i det hele taget let tenderer mod social- og kulturhistorie, fordi det netop er disse discipliner, der hidtil har gjort barndommen til akademisk studieobjekt. (En tredje disciplin er naturligvis psykoanalysen, som også får lov at være med i *Litteraturens børn*, mest rendyrket i René Rasmussens H.C. Branner-læsning, som jeg imidlertid finder meget problematisk. Men herom mere senere.) Vi mangler simpelt hen en tradition for seriøse tekstanalytiske studier i barndomsskildringen som *litterær* genre – og ikke som *kilde* til en barndommens kulturhistorie. Det gør vi stadig efter *Litteraturens børn* – men den er et første og vigtigt skridt på vejen.

Børn + dansk litteratur er i manges hoveder et regnestykke, der giver facit H.C. Andersen. Digtede han da ikke for og om børn? Var han da ikke barnesindets store fortæller? I sin artikel »Barnet og myten« gør Ivy York Möller-Christensen sig til talsmand for, at »barnet og det barnlige for Andersen« snarere er »en erkendelses- eller forståelsesform« end en »bestemt biologisk betinget livsfase«, og at denne barnlige forståelsesform »i sidste instans [...] er en slags livseksil«, »et værn mod kræfter i den voksnes eksistens, som han ikke kunne acceptere og forene sig med« (s.67). En udmærket pointe, som bestyrkes i det billede, Möller-Christensen slutter og

begynder med: billedet af digteren, der holder nytårsaften med Jenny Lind i Berlin 1845 og føler sig som »Barnet, for hvem Juletræet var tændt«. Man savner imidlertid nogle overvejelser over, hvorvidt Andersens barnlige forståelsesform virkelig er barnelig. Det er muligt, at Andersen gør sig til barn for at beskytte sig mod en voksen seksualitet, men gør han ikke i samme bevægelse barnet til noget andet end det, det er; forvrænger han ikke barnets barnlighed i samme grad som sin egen voksenhed? En skrap og skarpsindig kritik af Andersens »barnlighed« finder vi allerede i hans samtid, hos den unge Kierkegaard, som med et pragtfuldt billede beskylder digteren for at skildre barndommen ved »at sætte en sopran-nøgle foran et tenorparti«. Hermed mener Kierkegaard, at Andersens barndomsskildring (i *Kun en Spillemand*) kun er en skildring af barndommen, fordi den udnævnes til at være det; Andersen skildrer egentlig ikke barndommen, men nævner bare ordene »barn« og »barndom« tilstrækkelig mange gange: han »taler som en ældre om livsindtrykket, og føjer derpå til i behørigt mellemrum, at man må huske på barndommen, på barnefantasiens store skabende kraft.«¹ Digteren deklamerer: »Jeg har det som et barn foran juletræet« – men ved han egentlig, hvordan et barn har det? Möller-Christensen mener åbenbart, at et barn har det nogenlunde som en frø, i hvert fald bruger hun betegnelsen »frøperspektiv« om barnets perspektiv. Her foretrækker jeg Merete Møller Olesens betegnelse »jordhøjde«, der ikke på samme måde indordner barnet under paddefamilien. Frø eller jordvæsen; man må med Kierkegaard spørge, om Andersen egentlig nogensinde kommer på højde med barnet. Er An-

dersens eventyr virkelig, som Möller-Christen mener det, prægede af »troskyldig naivitet og spontanitet«? Har Andersen ikke taget springet fra det naive til det sentimentale? Og er det måske ikke også derfor, at hans eventyr faktisk ikke er for børn?

Det er der nu egentlig ingen eventyr, der er, hvis man skal tro titlen på Torben Brostrøms artikel »Eventyr er ikke for børn«. Hvis Andersens eventyr er en flugt fra det voksne kønsliv, så mener Brostrøm til gengæld, at Grimms »børne«-eventyr ikke handler om andet end netop seksualitet. Det er han ikke den første til at mene; Brostrøm henviser da også selv til den psykoanalytisk orienterede Bruno Bettelheim, som i sin *Uses of Enchantment* (1975) læser en freudiansk-seksuel tematik frem i en række folkeeventyr. Imidlertid undlader Brostrøm at trække den konflikt op, som faktisk foreligger mellem Bettelheim og ham selv. Bettelheim drager nemlig ikke som Brostrøm den konklusion af eventyrenes seksuelle tematik, at de ikke er for børn, for som psykoanalytiker har han den holdning, at barndom og seksualitet ikke er adskilte størrelser. Og i og for sig forbauser det mig, at Brostrøm her snart hundrede år efter Freud kan mene noget andet. Selv om man ikke vil købe Freuds pointe om barnets seksualitet (det vil jeg personligt gerne), kan man næppe være i tvivl om, at børn er utroligt nysgerrige på seksualitetens område. Hvis man har kontakt med børn (det være sig det barn, man engang selv var), vil man vide, at meget af barndommen går med at spekulere over seksualitetens mysterier. For Bettelheim kan eventyrene netop hjælpe børnene til at bearbejde disse spekulationer, give dem nogle anskuelige billeder på deres egne

følelser og fantasier, inklusive de seksuelle. Fra dette synspunkt er eventyr i høj grad for børn, selv om de på det narratologiske plan ganske rigtigt reducerer barndommen til »en uinteressant latensperiode« (s.34). Noget andet er, at de også er for voksne; jeg ville således have haft lettere ved at sluge Brostrøms i øvrigt underholdende og oplysende artikel, hvis den havde heddet: »Eventyr er ikke kun for børn«. Det er barndommen i øvrigt heller ikke. Ellers ville den genre, som er emnet *Litteraturens børn*, barndommen fortalt for voksne, slet ikke eksistere. Meget i eventyrene handler om voksenliv – og er måske netop derfor så interessant for børn. Ligesom barndomsskildringer handler om barneliv – og kun er interessante for voksne. At eventyr ikke skulle være for børn, fordi de ikke handler om barndom, er ikke noget holdbart argument.

Brostrøm henviser til et psykoanalytisk standpunkt uden eksplicit at tage stilling til det (uden at ekspliciterer, at det implicit er i konflikt med hans tese). Anderledes med René Rasmussen, som ganske ublufærdigt bedriver lacaniansk tekstanalyse i sin artikel om børnene i H.C. Branners forfatterskab, »Det grædende barn«.

Man studser lidt ved Rasmussens indledningsvise påstand om, at Branner skulle have foregrebet Freud (s.98), al den stund kronologien vil hævde det modsatte. Det fremgår da også senere, at Rasmussen snarere end Freud mener den danske Freud-reception. Hvad Rasmussen mener er dels, at Branner har videreudviklet Freuds idéer (det siges tydeligt), dels at Branner har forstået Freud bedre end sin samtid (dette kunne siges tydeligere). Ifølge Rasmussen ligner Branners Freud-forståelse faktisk

Jacques Lacans: »Branner fremhæver således indirekte, at Freuds egentlige skandale ikke ligger i at have vist, at vi er bestemt af vores ubevidste seksualitet, men af de sproglige mekanismer, hvorefter det ubevidste fungerer« (s.103). Jeg har svært ved at se, hvor Branner – direkte eller indirekte – fremhæver denne lacanianske pointe. De tekststeder fra *Skibet*, som skal være belæg herfor, handler for mig at se mere om billeder end om sprog. Det, Rasmussen gør, er at han analyserer noget billedligt ud fra nogle verbalsproglige begreber, metonymien og metaforen – hvorefter han ufortrødent kan hævde, at det billedlige er sprogligt! Således hævder han eksempelvis, at det ubevidste i drømmens *billeder* »benytter sig af sproget for at artikulere sig i en mere manifest form« (s.103, min fremhævelse). Her betyder sprog simpelt hen metonymi og metafor, forskydning og fortætning, selv om vi med drømmens billeder tydeligt befinder os i en visuel og ikke verbal sfære. Når legetøjsgedens gule øjne i *Skibet* får drengen Johannes til at tænke på sin afdøde fars rødrandede, betegner Rasmussen det ligeledes som »en sproglig glidning«; igen betyder sproglig metaforisk-metonymisk (gederøjne=faderøjne, faderøjne=far) og er en påfaldende betegnelse for en glidning, der så tydeligt er billedlig. Rasmussen går endog så vidt som til at se en skildring af sprogets forsvinden i noget, der snarere er en skildring af selve tingenes forsvinden; »tingene i stuen blev grå og uldne og flød tilsidst i ét med det faldende mørke« skriver Branner, og Rasmussens kommentar er: »her fordufter [...] sproget« (!) (s.104).

Rasmussen lægger flot ud med at hævde, at den psykoanalytiske litteratur-

tolkning kun kan føres til et vist punkt; at der altid vil være »fænomener i de litterære tekster«, som psykoanalysen ikke kan give svar på. Men da man i hans analyse af Branners *Skibet* når til disse fænomener, opdager man skuffet, at de ikke har noget specifikt litterært over sig; Rasmussen kunne lige så godt have skrevet, at der er »fænomener i livet«, som psykoanalysen kommer til kort over for. De fænomener, det drejer sig om i *Skibet*, er på den ene side *de andres* motiver, altså de ikke-synsvinkelbærende personers, på den anden side døden, der i novellen tematiseres som faderens død. Umuligheden af (fuldt og helt) at forstå den andens motiver er næppe et litterært fænomen, men snarere et eksistentielt – det samme turde siges om døden.

Rasmussens artikel rummer nogle sympatiske udkast: at litteraturen kan foregribe teorien, og at teorien (psykoanalysen) altid vil nå en grænse i sit forsøg på at forstå den litterære tekst. Men disse udkast indløses ikke: hvis det eneste, Branner foregriber, er den danske Freud-reception, så er det ikke særlig meget – og så er han jo i virkeligheden selv foregrebet af teorien (af Freud). Branner kan heller ikke siges at foregribe Lacan; dette er fra Rasmussens side en påstand, som står i misforhold til de Branner-citater, der skal belægge den. Snarere er det lacanianeren Rasmussen, der foregriber enhver litterær tekst ved at have en stærk og selvopfyldende forventning om, at den handler om »sproget«. I stedet for at spejle så meget efter dette sprog, burde Rasmussen arbejde noget mere med sit eget; hans artikel trænger til en grundig sproglig polering.

Svage fædre og voldsomme moderdyr findes også i Merete Møller Olesens

artikel om »barndommen som tema hos Klaus Rifbjerg«, *Fængsel eller frirum*. Olesen indskrænker sig nu ikke til at behandle barndommen som tema, men tager også fat på barnet som synsvinkel (eller rettere: dialektikken mellem barnlig og voksen synsvinkel), hvilket er al ære værd og savnes i en del af de øvrige bidrag. Ifølge Olesen er Rifbjergs fortjeneste (og man kunne tilføje: alle gode barndomsskildreres) ikke mindst, at »han ved sin usædvanlige evne til at gengive konkrete sanseerindringer [...] har fastholdt den barnlige oplevelsesmåde, ikke som en uskyld, men som en ægte nysgerrighed og tillid til verden« (s.140). Rifbjerg talte selv i et radiointerview for nylig om vigtigheden af at kunne genkalde barnets særlige oplevelsesmåde: oplevelsen af verden som noget på én gang fuldstændig selvfølgeligt og dybt mystisk. Men trods Olesens opmærksomhed på litteraturens særlige evne til, også i læseren, at genskabe barnets sanseapparat, har hun af og til en tendens til at tage afstand fra barnets synsvinkel og snarere solidarisere sig med det store moderdyr. Hun er lettere irriteret over »Rifbjergs indædte angreb på mødre og kvinder« (s.140) og kalder det for »en barnlig ønskedrøm« om »omnipotent selvrealisering« (s.133), når Rifbjerg, både i fiktionen og kronikkens form, fantaserer om at udskifte den biologiske mor med en »selvopofrende barnepigemoder« (Olesens betegnelse). Modsætningsparret i Rifbjergs barndomsskildringer kommer ud fra denne betragtning lige så meget til at hedde dreng (maskulinum) versus mor (femininum) som barn versus voksen. At kaste moderens blik på en barndomsskildring er for mig en ny og lidt overraskende synsvinkel. Solidariteten med

kvinden kan overskygge solidariteten med barnet; feminismen kan stå i vejen for en forståelse af barnet! Sådan havde jeg ærligt talt ikke tænkt det før, men jeg kan forstå, at det var en tendens i 70er-feminismen; ifølge Beth Juncker tegner de tidlige 70eres kvinderomaner et billede af børnene som »nogle af de mange, der havde omsorg behov og som derfor bidrog til det samlede billede af kvindelig afmagt og ambivalens« (s. 162). Man fornemmer en mærkværdig moderlig ansvarsfralæggelse hos Juncker selv, når hun om Thorups *Lille Jonna* skriver: »Det er ikke moderen, ikke Betty, der kræver. Det er Jonna selv, der er fanget i nogle tilpasningsmønstre og i en skyldbevidsthed over ikke at indfri de muligheder forældrene tilbyder hende« (s.168). Hvem er »Jonna selv«, om ikke sin mors datter? Og hvem skulle have prentet skyld og tilpasning ind i kroppen på hende, om ikke hendes forældre? Her synes jeg, Junckers artikel, som i øvrigt aldrig hæver sig over parafrasen og de almene overvejelser, bliver direkte problematisk – i hvert fald gør den sig påfaldende blind for den psykoanalytiske erkendelse, som efter min mening i dag er uomgængelig i en forståelse af personlighedens dannelse.

Jeg har altid tænkt mig, at barne-solidaritet var et projekt helt på linie med kvinde-solidaritet og arbejder-solidaritet. Hvad angår det sidste, fremgår det da også af *Litteraturens børn* (ikke mindst af Herdis Tofts artikel om realismens børn, »Almagt og afmagt«), at den danske barndomsskildring har sin oprindelse hos de socialt bevidste forfattere: Skjoldborg, Aakjær, Nexø; barnet var en af de »underhunde«, som litteraturen fra og med den sociale realisme begynd-

te at tage alvorligt. Men Olesen og Junker lader ane, at barne-solidaritet og kvinde-solidaritet kan blive til stridende parter. Det gør mig personligt lidt ked af det, ikke mindst fordi jeg selv er 70er-barn, og godt nok gik min mor mere i rævepels end i røde strømper, men skulle jeg virkelig have været hendes fjende, mandsvældets trofaste støtte? Var det mig, der stod i vejen for hendes frigørelse?

I May Schacks artikel om Tove Ditlevsen, »Barndommen holder aldrig op«, synes jeg, der findes en fin balance mellem barne- og moder-solidaritet. Hun kan loyalt og medlevende gengive Ditlevsens loyale og medlevende skildring af »det kærlighedshungrende barn« (Schacks undertitel) og samtidig gøre opmærksom på, at barnets absolutte krav om forældrekærlighed aldrig vil kunne honoreres (»Ingen forældre vil kunne leve op til dette billede på forældrekærligheden. En sådan vederkvægelse findes ikke som konstant faktor i forældre-barn relationen«, s.122).

Schack viser, hvordan barndommens »kærlighedshunger«, som Ditlevsen igen og igen har skildret, både i selvbiografiens og fiktionens form, er forblevet en styrende kraft for Ditlevsen; en velsignelse for hendes forfatterskab – og en forbandelse for hendes liv. Det barneblik, som hele tiden spejdede efter kærlighedstegn hos moderen, er blevet til en hypersensitiv iagttagelsesevne hos den voksne – en frugtbar evne, når hun skriver, men en smertefuld byrde, når hun hele tiden jaloux må »aflæse« sin ægtemand (s.119). Kærlighedslængslen blandes med (selv)destruktionstrang (smukt skildret af Ditlevsen selv i digtet »Erkendelse« fra *Pigesind*), og »drømmen om den betingelsesløse moderkær-

lighed bliver fatal, når den i voksenlivet danner kærlighedsforventningerne og overføres til en mand« (s.123). Jeg synes personligt, at May Schacks artikel er antologiens bedste; den, som bedst lever sig ind i barnets verden, uden de store teoretiske armbevægelser, men med en dæmpet og overbevisende livskundskab. En del af denne indlevelse og livskundskab har Schack selvfølgelig fået forærende fra Ditlevsen selv, som er og bliver en af vore allerbedste barndomsskildrere, men det kræver sin kvinde at kunne tage imod den.

Det eneste beklagelsesværdige ved Schacks artikel er illustrationen: Kamilla Svenssons sirlige tegning af en glad og flittig skolepige ved sit arbejdsbord (illustration til Ditlevsens pigebog *Hvad nu Anne Lise?*) har ikke meget at gøre med det kærlighedshungrende barn, som Ditlevsen og Schack skildrer. Illustrationerne til *Litteraturens børn* er i det hele taget problematiske. Foran hver artikel er sat et billede, som stammer fra samme periode som – eller er en decideret illustration til – de i artiklen behandlede værker. Her kunne jeg godt have tænkt mig lidt mere fantasi, lidt mere samspil mellem tekst og billede; et sådant samspil garanteres langt fra af et rent periodemæssigt sammenfald.

Jeg har vandret rundt i *Litteraturens børn* ad min egen associations vej og kan se, at jeg har forsømt Mette Winge, Mogens Brøndsted, Søren Vinterberg og Mads Barlby. Hvad angår den sidste skyldes min forsømmelse simpelt hen, at jeg finder hans artikel om »opbrudt barndom i 80er-romaner« under niveauet for, hvad udgiverne burde have accepteret. Den er sprogligt ulden og præsterer nogle læsninger, som der ikke rigtigt er belæg for i de citerede tekst-

steder; nogle steder må man direkte tale om misforståelse. Det er synd, for værker (så forskellige!) som Peer Hultbergs *Praeludier* og Vita Andersen *Hva' for en hånd vil du ha'* er meget fine barndomsskildringer, som fortjener bedre behandling.

Søren Vinterbergs artikel om Andersen Nexø, »Nøgen, sund og sulten« kan jeg derimod godt lide; den formidler fint og velskrevet Nexø's plastiske personskildring, som indlemmer Pelle og Ditte i vort indre persongalleri. Det er en god pointe hos Vinterberg, at Nexø måske nok kunne være Sovjet-propagandist i sine artikler og taler, men aldrig i sin digtning, og at hans marxisme ikke så meget var næret af Marx som af egen barndomserfaring: »Nexø's politiske engagement gik en mere direkte vej, fra hans egen barndoms daglige erfaring af elendighed og uretfærdighed til den voksne forfatters ustandseligt varierede formulering af et enkelt krav og håb om forbedring« (s.91).

Mette Wings og Mogens Brøndstedts artikler handler mere om barndomsskildringens forhistorie (hvh. det 18. og det 19. århundrede) end om barndomsskildringen selv, hvilket artikelforfatterne selv gør opmærksom på: »De egentlige barndomsskildringer, der samler sig om denne vigtige livsfase alene og for dens egen skyld, tilhører det 20. århundrede«, hedder det i slutningen af Brøndstedts artikel, og Winge slutter sin af med at erklære, at barnet i 1700-tallet »først er i færd med at blive opfundet«. Men forhistorie er også en vigtig del af historien, og Wings artikel rummer mange interessante oplysninger om 1700tallets danske børnesyn, ikke mindst det af mig ukendte forhold, at vi herhjemme var meget hurtige til at recipere Rousseaus

idéer om børneopdragelse. Hos Brøndsted kan man finde henvisningerne til de 1800tals-værker, der foregriber barndomsskildringen, omend hans behandling af dem ikke overskrider parafrasen.

Alt i alt må artiklerne i *Litteraturens børn* siges at være af noget svingende kvalitet, og ingen af dem svinger sig op i de store højder. Jeg savner måske også lidt, at barnets perspektiv gøres til en sag og ikke bare et kulturhistorisk studieobjekt. Barndommens historie er en undertrykkelseshistorie på linie med kvindernes (og alle andre underhundes); som den amerikanske barndomshistoriker Lloyd deMause siger det, er den »et mareridt, som vi kun lige er begyndt at vågne op af«². Der er faktisk brug for »infantilistiske« studier på linie med de feministiske, det vil sige studier, der formår at solidarisere sig med barnets perspektiv og protestere mod voksen ufølsomhed for egne såvel som indre børn. Det er ikke mindst en sådan solidaritet med barnets perspektiv, vi kan lære af de forfattere, der har et sugerør ned til barndommen.

Trods sine mangler må *Litteraturens børn* dog siges at være en vigtig bog, fordi den gør en pionérintsats på et stort set udforsket område. Det er mit håb, at den kun markerer en begyndelse på forskningen i barndomsskildringen; at der vil følge seminarer, forskningsnetværk og flere bøger i dens kølvand.

Noter

1. Søren Kierkegaard: »Om Andersen som Romandigter«, in: *Afen endnu Levendes papirer, Samlede værker* Bd.1, Kbh. 1962, p.43
2. Lloyd DeMause: *The History of Childhood*, London 1971, p.1